

Tudomány - áltudomány - tudományos tévedés?

7. rész: A hattyúk tava

A bütykös hattyú (*Cygnus olor*) a madarak osztályának a lúdalakúak (*Anseriformes*) rendjébe, ezen belül a récefélék (*Anatidae*) családjába tartozó faj. Egyike a legnagyobb röpképes madaraknak, hiszen testhossza 140-160 centiméter, szárnya fesztávolsága 180-220 centiméteres, a hím testtömege 9-14 kilogramm, a tojó kisebb 7-11 kilogramm közötti. A felnőttek tollazata tiszta fehér. Szeme barna, csőre vörös, nevét adó bütyke fekete. Repüléskor evezőtollai messziről hallható füttyülő, süvítő hangot adnak. Európában főleg az északibb tájakon, Skandináviában, a Baltikumban, Lengyelországban gyakoriak.

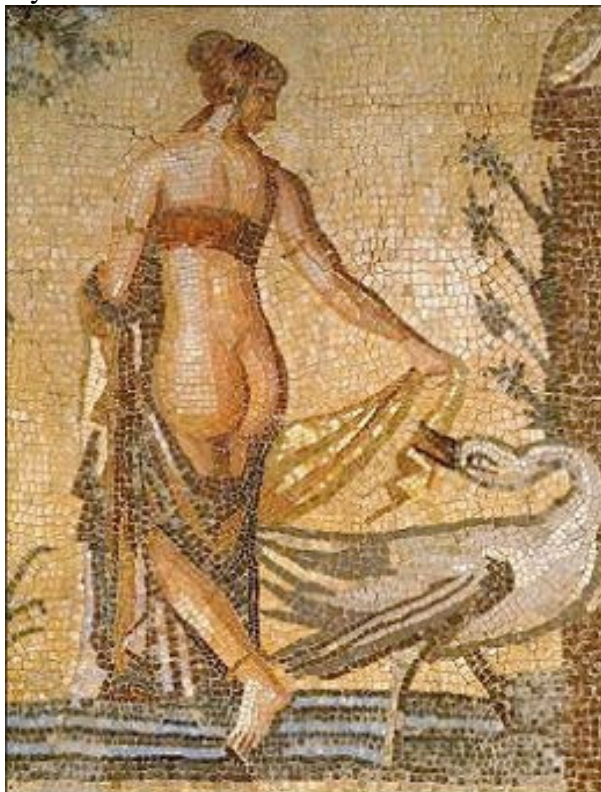

1. Kép: A bütykös hattyú (hattyu.gportal.hu)

Én magam sokáig nem láttam igazi élő hattyút a természetben. Először a Nagyanyámtól kaptam egy kis fehér, és egy fekete antik hattyú ceruzahegyezőt ajándékba 6 éves koromban, hogy a piros és a kék elemi iskolai ceruzáimat kihegyezzem. Teltek az iskolai évek a vízivárosi Medveutcai iskolában Budán. Egyszer csak Puskásné, a történelem tanárnő hetedikben rákezdte, hogy Zeus, a mindenség és az istenek királya halálosan beleszeretett a spártai király feleségébe, a szépséges Lédába, és egy napon hattyú alakjában elcsábította, és vele hált! De Léda, hogy saját lelkiismeretét rendbe hozza, még aznap éjjel együtt hált a saját férjével is! És ezután hamarosan Léda két hattyútojást szült, amiből négy gyermek kelt ki. Közülük Helené (Szép Heléna) és Polüdeukész Zeustól, a másik kettő, Klütaimnésztra és Kasztór a spártai királytól származtak. Theiszler Frigyes zenetanár pedig már az óbudai Árpád Gimnáziumban az emberi tisztaságba, jóakaratra és bátorságba vetett hitet magyarázta nekünk, Csajkovszkij „A hattyúk tava” zenei

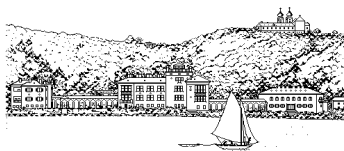

interpretációja kapcsán. ...amikor az öreg herceg az égen elhúzó hattyú csapatra íjaz, de végül a zsákmányát keresve lenyűgözi a partot benépesítő hattyú-lányok látványát! Hát igen! De az elegáns hattyú Európában nem csak a mitológia és a képzőművészetek tárgya volt, hanem ezer éve kolostorkertek, főnemesi kastélyok tavainak dekoratív madara is.

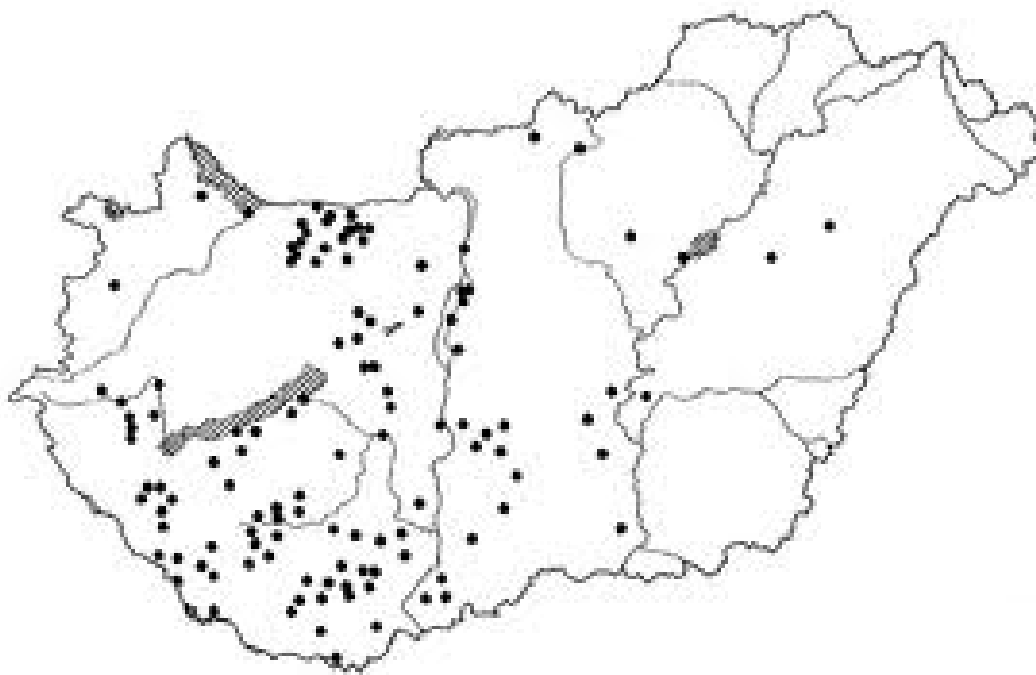

2. Kép: Léda a hattyúval, mozaikkép

1983 lehetett, amikor Tihanynál, a Limnológiai Intézet előtti vizeken az első bütykös hattyúk feltűntek. Gyönyörűek voltak, és nagymértékben emelték az egyébként is csodálatosan szép Balaton látványát. A balatoni állomány szép lassan szaporodott, aminek kezdetben örült mindenki. Mígnem azt lehetett észlelni, hogy a szép madarak bizony megkergetik néha a tőkésréceket. A horgászok is egyre többet panaszkodtak, hogy hal helyett a hattyúk ráncigálják a készségeket. És egy évtized múlva július-augusztusban, a fő idényben valóban feltűnően megnőtt a „balatoni” hattyúk száma, sokszor 550 példány is bókászott Balatonfüred, Balatonlelle, Badacsony és Keszthely kikötőiben. „Irtani kellene már, mert kergetik a többi madarat, lecsipkedik a nád rügyeit, zavarják a horgászást!” – hangzottatták sokan. Aztán lassan csökkeni is kezdett a számuk. Azt hittük, beindult a mesterséges állományszabályozás. Mert valóban kialakult egy stabil egyensúly, - ma is tartósan mintegy száz hattyúpár költ a Balatonon, nagyjából fele a Kis-Balatonon, a másik fele a tavat szegélyező nádasokban -, és a példányok zöme a nyakán viseli a madarászok jellegzetes sárga jelölőszalagját. De nem irtásról van szó, hanem egészen másról! Szó sincs a tojások elvételéről, vagy belakkozásáról, hogy fulladjanak be. A madarászok csak gyűrűzik őket, hogy nyomon kövessék későbbi szóródásukat. Csak érdekességként, az elmúlt évtizedekben mintegy 3800 „balatoni” hattyút jelöltek meg a madarászok, amelyek közül 3200 meg is került később más hazai vizeken, és a környező országokban. De akkor mitől lett sok a hattyú, és most mégis miért kevesebb? Az 1980-

as évekbeli elszaporodás azzal magyarázható, hogy XX. század második felére úgy a Balatonban, mint a kiszikkadt Kis Balatonban beszűkült a vízimadarak élőhelye, számos faj időlegesen eltűnt a környékről, s a helyükbe lépett a hattyú. A Kis Balaton rekonstrukciója és a fokozott tóvédelem üdvös hatására azonban új életterek nyíltak, és visszaköltöztek az eredeti madárfajok. Ma már mintegy 250 madárfaj népesíti be újra a Kis Balatont 20 ezres egyedszámban, újra ott van a nemes kócsag és a rétisas is! Inkább tehát összeszorult a hattyúk felségterülete, és még kevesebben lennének, ha nem etetnénk őket télen-nyáron, folyamatosan. A nyári főszezonban látható sok hattyú egyébként korántsem mind balatoni. Máshonnan jönne ide vedleni, ami július-augusztusban zajlik, majd továbbállnak. Az ugyanis tény, hogy a Balaton és a Velencei-tó lett az utóbbi évtizedekben a Közép-európai bütykös hattyúk két fontos vedlési területe. Télen, amikor a tó befagy, az itt fészkelő hattyúk is elköltöznének melegebb területekre, de zömüket kifejezetten az etetés tartja itt a kikötők néhány száz négyzetméternyi nyílt vizében. Tehát nem irtják a hattyúkat nálunk, hanem a beszűkült élettér, valamint a hideg, az alacsony repülési magasságuk miatti ütközési balesetek (légvezeték), az ólommérgezés (horgászóloom), a csuka, és a róka „szabályozzák” állományukat.

3. Kép: A bütykös hattyú költőhelyei Magyarországon (index.hu)

Folytatása következik.

Prof. G.-Tóth László, DSc.
tudományos tanácsadó, MTA, BLKI, Tihany
(Dr. Nagy Lajos szíves segítségével)